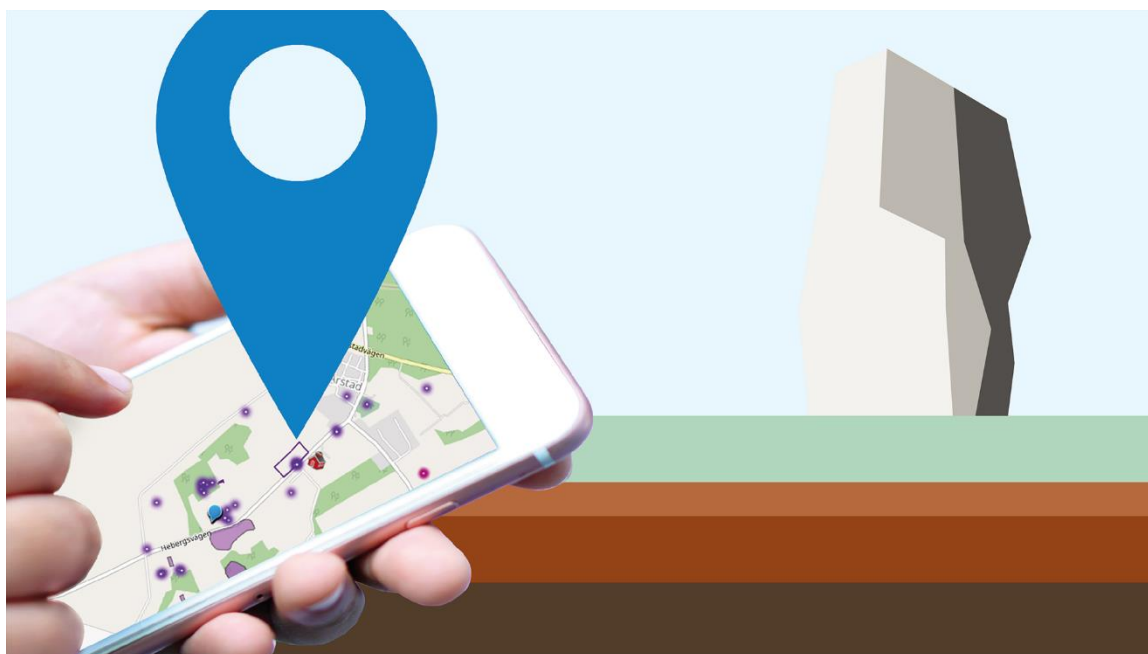

Vapnö runsten

Lärmaterial till fornlämning L1996:3956 nära din skola

Innehållsförteckning

Vapnö runsten L1996:3956	1
Lärrarhandledning	2
Årskurs 3	2
Lgr 22	2
Lektion	2
Inför exkursionen	2
Exkursion	3
Efter besöket	3
Motivering	3
Referenser	3
Bilaga 1	4
Runraden	4
Bilaga 2	5
Vägbeskrivning från Sofiebergsskolan till Vapnö.	5
	5

Vapnö runsten L1996:3956

En av fem inskrifter i sten som finns i Halland står på Vapnö herrgårds gräsmatta. Vid undersökningen våren 2017 fastslogs det att stenen måste vara från vikingatiden, länge trodde man att den var från medeltiden. Den lilla biten av stenen som är bevarad finns det en inristning på. Ristningen visar släktskap mellan både norska runstenar och runstenar i området kring Mariestad i Västergötland (Riksantikvarieämbetet 2022).

Var Vapnöstenen ursprungligen stått är det ingen som vet. I början av 1900-talet hittades den inmurad i väggen till en av stallbyggnaderna som var på gården. Den flyttades senare och står nu på borggården som är dess nuvarande plats. Riksantikvarieämbetets runolog Magnus Källström var för några år sedan på plats och tolkade Vapnöstenen när den skulle bli registrerad och då uppdaterades dateringen av stenen.

Enligt Magnus Källström kan inskriften tolkas på följande sätt: "... stenen reste efter ... Krist hjälpte hans själ..." Stenen är inte mer än 74 cm hög och den har inte alltid sett ut så som den ser ut idag, vilket man kan tyda genom av de inskrifter som finns kvar på stenen. I meningen med ordet efter har det antagligen stått en släktskapsbeteckning och ett namn som till exempel "sin fader" eller "sin broder", vilket tyder på att det kanske saknas ungefär en halvmeter upptill. Experter tror att det kan ha stått minst två namn på stenen, och de räknar med att det saknas minst 75 centimeter nedtill. De tror att stenen antagligen borde ha varit omkring två meter hög eller högre. Stenen är ungefär lika bred som den är tjock, cirka 35 centimeter, och verkar ha haft ett pelarliknande utseende (Länsstyrelsen, s.35).

Vapnö runsten. Foto: Johanna Petersson

Lärohandledning

Årskurs 3

Vad: Visa en förståelse för tidsbegrepp när vi jobbar med forntiden.

Hur: Genom att kunna beskriva levnadsvillkoren i olika tidsperioder.

Varför: För att skapa en förståelse för tidsbegrepp hur för hur människors levnadssätt har förändrats över tid.

Lgr 22

Centralt innehåll: Norden befolkas. Människors levnadsvillkor under nordisk stenålder, bronsålder och järnålder. **Syfte:** Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna utvecklar sitt historiemedvetande och sin historiska bildning.

Lärandemål: Eleven använder begrepp och metoder från de samhällsorienterande ämnena. Eleven samtalar om människors levnadsvillkor.

Förkunskaper: Innan arbetet startar hängs en tidslinje på väggen upp. Gå igenom vad arbetet ska handla om och då även begrepp som *runskrift*, *skepp*, *järnåldern*, *handel*, *strid* och *epok*. Använd en tankekarta för att synliggöra det som eleverna kan inom ämnesområdet.

Titta på filmen *Arkeologens dotter*, avsnitt 7 och 8. Låt sedan eleverna tillverka en egen "sten" av lera där de kan rista in ett ord eller en kort mening i runskrift.

Runskrift. Illustration: Anna Francisca Nilsson

Lektion

En utflykt till Vapnö runsten dit eleverna får gå med hjälp av en karta.

Inför exkursionen

Skriv ut och plasta in runskriftsstencilen som finns i bilaga 1.

Förbered eleverna på hur de ska bete sig under besöket och hur man följer en karta (se bilaga 2). Berätta om att en fornlämning är ett avtryck av människors levnadssätt. Detta inkluderar gravor, gravfält, boplatser osv under forntiden. Vid en fornlämning är det förbjudet att rubba, gräva ut, ta bort, täcka över eller att man inte får upprätta byggnad, plantering eller på annat sätt skada eller ändra en fornlämning (Riksantikvarieämbetet, 2017).

Exkursion

Från Sofiebergs skola tar ni er 3,3 km till Wapnö slott där en runristning, L1996:3956, står. På vägen dit får eleverna titta sig omkring, för att se om de ser något annat förhistoriskt från landskapet runt omkring.

Samlas vid runstenen och dela ut inplastade stencilen med runskrift. Låt eleverna tyda runskriften på stenen och skriva ner det på ett papper. Fortsättningsvis kan de få skriva vad de tror att det stod mer på runskriften.

Efter besöket

Samtala om Vapnörunsten och besöket och gör elevuppgift om Järnåldern då de skriver en kort faktatext om järnålder utifrån följande: Hur levde människorna? Hur såg det ut? Vad åt människorna? Hur bodde människorna? Vem bestämde? Vilka redskap använde man? Vad hade de för kläder på sig? Hur skaffade man mat? Hur begravde man de döda?

Motivering

Exkursionen väcker nyfikenhet och ger en bild av området. Det ger också ett socialt värde i exkursionen och en exkursion tar vara på sinnesintryck. När man använder sig av olika sätt i sin undervisning kan eleven få möjlighet att se saker ur olika synvinklar.

Referenser

Riksantikvarieämbetet (2017) *Bohuslän och Halland*.<https://www.raa.se/kulturarv/runor-och-runstenar/runstenar-i-sverige/bohuslan-och-halland/> Hämtat 2022-10-04

Riksantikvarieämbetet (2021) *Fornlämningar*. <https://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/fragor-och-svar/fornlamningar/> Hämtat 2022-10-04

Länsstyrelsen (2021) *Tips på medeltida besöksmål i Hallands län*. [lansstyrelsen.se https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4954d0d8179f5e07895b210/1625488025869/Arkeologidagen%202021.pdf](https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4954d0d8179f5e07895b210/1625488025869/Arkeologidagen%202021.pdf) Hämtat 2022-10-05

Bilaga 1

Runraden

Den äldre (urnordiska) runraden med 24 tecken:

ƿ ƚ ƚ ƚ ƚ < X ƿ H † | ʒ ʒ ʒ ʒ ʒ † B M M † □ M X
f u þ a r k g w h n i j p ï r s t b e m l ŋ d o

Den vikingatida runraden med 16 tecken:

ƿ ƚ ƚ † R ƿ * † | † ʒ † B ʒ † †
f u þ o r k h n i a s t b m l R
f u þ ã r k h n i a s t b m l R
v o ð æ g ʒ e æ d p
o o ʒ æ
y æi
ø
w
au
øy

Källa: Riksantikvarieämbetet www.raa.se/kulturarv/runor-och-runstenar/runskolan/allmant-om-runor/

Bilaga 2

Vägbeskrivning från Sofiebergsskolan till Vapnö.

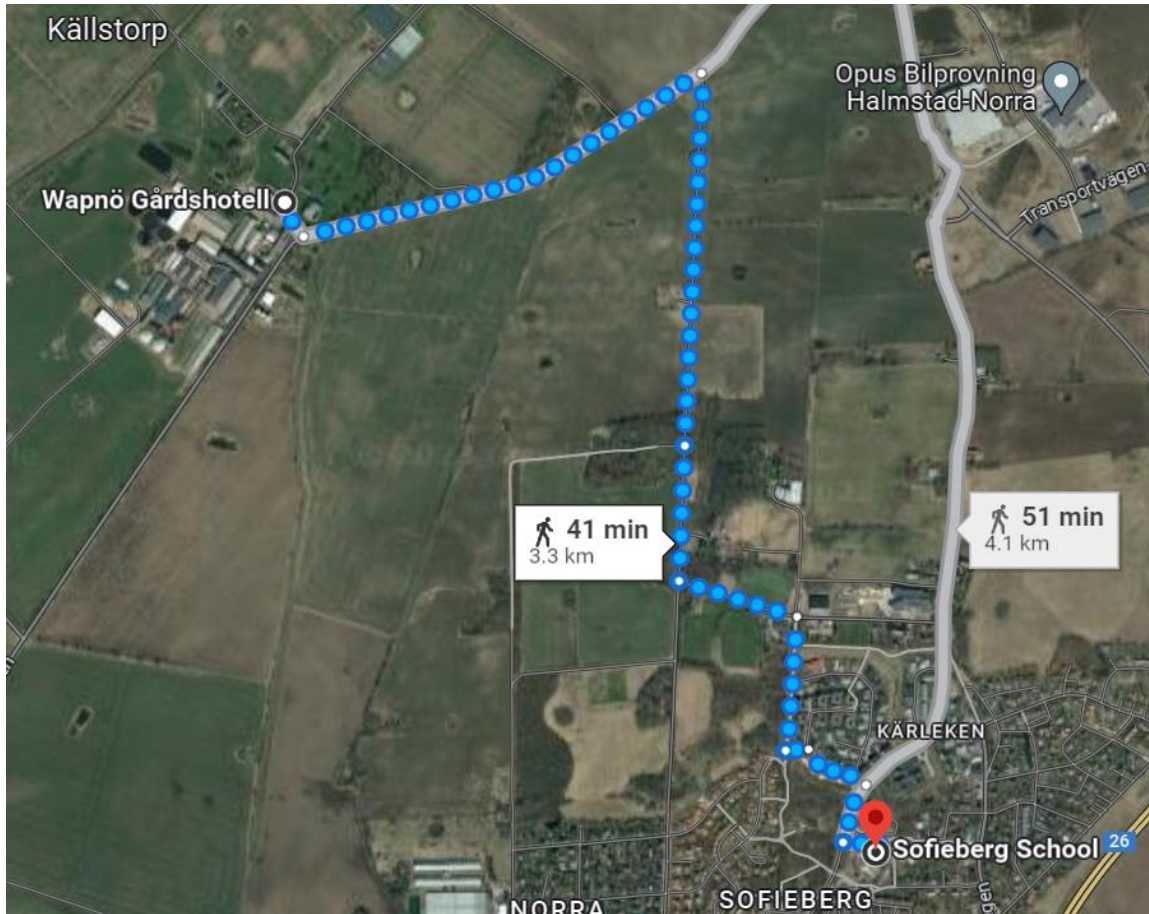

Bild från Google Maps

Denna lärarhandledning har författats av studenter vid Högskolan i Halmstad hösten 2022. Studenterna gick sista året på programmet Grundlärarutbildning (åk F-3).

Framtagandet av lärarhandledningarna är ett samverkansprojekt mellan Region Halland - Kultur i Halland och Högskolan i Halmstad. Lärarhandledningarna har tagits fram inom ramen för Grundlärarutbildningen (åk F-3) och satsningen Expedition kulturarv – digital kulturmiljökarta för skolan. Syftet är att studenterna ska få utveckla sina kunskaper och tillämpa dem i praktiken och att skolelever i Halland ska få tillgång till högkvalitativa lärarhandledningar kring sin lokalhistoria.

Lärarhandledningarna får endast användas i undervisningssyfte.

Kontakt Kultur i Halland:

Johanna Petersson

Kulturarvsutvecklare

Johanna.e.petersson@regionhalland.se

Kontakt Högskolan i Halmstad:

Åsa Bengtsson

Programansvarig för Grundlärarutbildningarna åk F-3/åk 4-6.

asa.bengtsson@hh.se

